

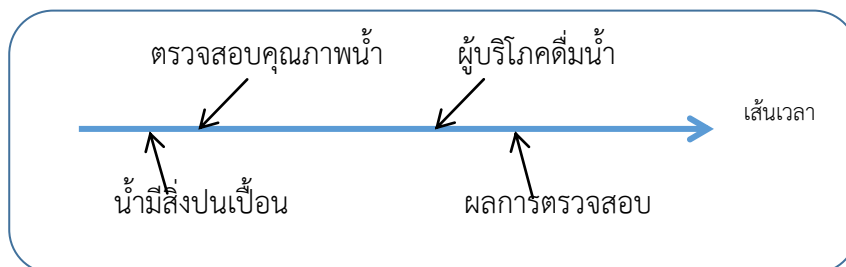
แผนจัดการน้ำสะอาด (Water Safety Plans)

แผนจัดการน้ำสะอาด หรือ Water Safety Plans (WSPs) เป็นการนำเอาหลักบริหารจัดการความเสี่ยงมาใช้ในการจัดการความสะอาดปลอดภัยของน้ำประปา เพื่อสุขอนามัยของประชาชน องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) ได้กำหนดแนวทางนี้ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 และสนับสนุนให้ประเทศต่างๆทั่วโลกนำหลักนี้ไปใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับกิจการประปา สำหรับประเทศไทย การประปานครหลวงและการประปาส่วนภูมิภาคได้นำ WSP มาประยุกต์ใช้เพื่อให้มั่นใจว่าน้ำประปาที่ส่งให้แก่ประชาชนสามารถอุปโภคบริโภคได้อย่างปลอดภัย WSP ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่สนับสนุนนโยบายรัฐบาลในอันที่จะบรรลุ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) เป้าหมายที่ 6 ด้านน้ำสะอาด

ทำไม WHO ต้องการให้ใช้ WSP ถึงแม้ว่ากิจการประปาทั่วโลก มีมาตรการตรวจสอบคุณภาพน้ำตลอดกระบวนการผลิต แต่ก็ยังพบเหตุน้ำดื่มปนเปื้อนเชื้อโรคจนทำให้มีโรคท้องร่วงระบาด นั้นแสดงว่าการตรวจสอบคุณภาพน้ำยังไม่ใช่วิธีการป้องกันที่เพียงพอที่จะบ่งบอกว่าน้ำนั้นมีความปลอดภัย WHO จึงให้นำหลัก WSP มาใช้ประกอบไปด้วย การประเมินอันตรายจากสิ่งปนเปื้อน เช่น เชื้อโรค สารเคมี ที่จะเข้าสู่ระบบประปา การกำหนดมาตรการป้องกันและควบคุมความเสี่ยงล่วงหน้าในทุกขั้นตอนของการผลิตและส่งน้ำประปา ตั้งแต่แหล่งน้ำดิบที่นำมาใช้ โรงงานผลิตน้ำประปา ระบบเส้นท่อ จนถึงก๊อกน้ำ

วัตถุประสงค์ของ WSP เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนในการอุปโภคบริโภคน้ำประปา และมั่นใจได้ว่ามีกระบวนการผลิตน้ำประปาที่ดี มีแผนการควบคุมการปฏิบัติงานให้ครอบคลุม ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจัดการแหล่งน้ำดิบให้มีสิ่งปนเปื้อนน้อยที่สุด ระบบผลิตต้องสามารถลดหรือกำจัดสิ่งปนเปื้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการป้องกันการปนเปื้อนซ้ำในระบบสูบน้ำและส่งจ่ายน้ำให้กับประชาชน เพื่อให้ได้น้ำประปาที่สะอาดส่งถึงผู้บริโภค ตลอดจนการให้ความรู้กับประชาชนในการดูแลรักษาความสะอาดของระบบประปาภายในบ้าน เพื่อคงคุณภาพของน้ำประปา

เนื่องจากน้ำประปามีการผลิตและส่งให้ผู้บริโภคต่อเนื่องตลอดเวลาไม่สามารถสุบกกลับมาได้ ต่างจากสินค้าทั่วไปที่สามารถจัดเก็บเพื่อรอการตรวจสอบยืนยันคุณภาพก่อน แล้วจึงส่งออกจำหน่าย หากพบว่าสินค้ามีข้อบกพร่องในภายหลัง สามารถเรียกเก็บคืนจากร้านค้าหรือรับคืนจากลูกค้าได้ การผลิตน้ำประปาถึงแม้มีมาตรการตรวจสอบคุณภาพที่เข้มงวด แต่ผลการตรวจสอบโดยเฉพาะด้านเชื้อโรคไม่สามารถทราบได้ทันที ต้องใช้เวลาหลายวันกว่าที่จะทราบผลการตรวจ ซึ่งน้ำประปาถูกส่งออกจากโรงงานไปแล้ว เส้นเวลา (timeline) การตรวจสอบคุณภาพน้ำอธิบายได้ดังแผนภาพด้านล่าง ดังนั้นการป้องกันสิ่งปนเปื้อนเข้าสู่ระบบตั้งแต่แรก จึงเป็นการประกันความปลอดภัยได้ดีกว่าการติดตามตรวจสอบเพียงอย่างเดียว

Water Safety Plans (WSPs) แปลตามตัวอักษรว่า “แผนน้ำประปาปลอดภัย” หมายถึง แผนการจัดการคุณภาพน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำหลักการบริหารความเสี่ยงมาใช้ กับทุกขั้นตอน ของงาน ประปา ตั้งแต่ การจัดการแหล่งน้ำดิบ การผลิตน้ำ การสูบส่งและจ่ายน้ำ จนถึงบ้านผู้ใช้น้ำ เพื่อให้มั่นใจได้ว่า “น้ำประปาที่ส่งถึงบ้านผู้ใช้น้ำสามารถนำไปใช้อุปโภคบริโภคได้อย่างปลอดภัย” และสร้างการยอมรับในคุณภาพน้ำ กระบวนการสร้างและรักษาไว้ซึ่ง WSP จะต้องมีความต่อเนื่อง คือ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ขั้นตอนการจัดทำWSP มี 11 ขั้นตอน ดังนี้

1) การจัดตั้งทีมงาน (Assemble WSP team)

ผู้บริหารต้องมีการแต่งตั้งทีมงาน WSP ประกอบด้วยบุคลากรจากหน่วยงานต่างๆ ที่มีความรู้ เกี่ยวกับงานประปา และสามารถระบุอันตรายที่อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของน้ำดื่ม ณ ขั้นตอนใดๆของงานประปา โดยผู้บริหารต้องสนับสนุน ทรัพยากร กำลังคน งบประมาณ อย่างเพียงพอ และผลักดันให้ WSP เป็นเป้าหมายหนึ่งขององค์กร เพราะสิ่งเหล่านี้จะมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จของ WSP

2) การอธิบายระบบผลิตน้ำประปา (Describe water supply system)

เป็นภารกิจแรกของทีมงานที่ต้องจัดทำแผนภูมิงานประปา ครอบคลุมตั้งแต่แหล่งน้ำดิบจนถึงผู้ใช้น้ำ พร้อมทั้งอธิบายข้อมูลอย่างละเอียด เช่น ลักษณะการใช้ที่ดินเหนือแหล่งน้ำ คุณภาพน้ำดิบ ขั้นตอนการผลิตน้ำและสารเคมีที่ใช้ โครงข่ายท่อส่งน้ำ ถังเก็บน้ำ รวมถึงชนิดของวัสดุท่อต่างๆ ในระบบที่สัมผัสกับน้ำประปา ข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์และจำเป็นต่อการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยง รวมทั้งการกำหนดมาตรการควบคุมและจัดการความเสี่ยง

3) การระบุอันตรายและประเมินความเสี่ยง (Identify hazards and assess risks)

ขั้นตอนนี้แยกย่อยออกได้ 3 ขั้นตอน คือ

- 3.1) ระบุอันตรายที่อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของน้ำประปา ทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เคมี และกัมมันตภาพรังสี และ ระบุเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นแล้วส่งผลให้น้ำประปาไม่สะอาดปลอดภัยเช่น เหตุการณ์น้ำท่วมปี 2554 ทำให้น้ำเน่าเสียเข้าคลองประปาเป็นต้น
- 3.2) ประเมินความเสี่ยงจากอันตรายในข้อ 3.1 โดยพิจารณาโอกาสเกิดและความรุนแรงของผลกระทบที่จะได้รับ
- 3.3) จัดระดับความเสี่ยง เป็น ต่ำ ปานกลาง สูง และสูงมาก

4) กำหนดมาตรการควบคุม (Determine and validate control measures)

เมื่อสามารถระบุอันตรายหรือเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความสะอาดปลอดภัยของน้ำประปา รวมถึงประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแล้ว ทีมงาน WSP จะต้องพิจารณามาตรการควบคุมที่เป็นไปได้หรือที่มีอยู่เดิมว่าจะสามารถแก้ไขหรือช่วยลดความเสี่ยงลง ได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ ต้องหามาตรการควบคุมเพิ่มเติมหรือเข้มข้นกว่าเดิม จนแน่ใจว่า ทำให้น้ำประปามีความสะอาดปลอดภัย รวมทั้งมีการตรวจสอบเพื่อยืนยันว่ามาตรการควบคุมนั้นถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้มาตรการควบคุมเพิ่มเติมต้องนำไปจัดทำเป็นแผนปรับปรุงประสิทธิภาพ

5) แผนปรับปรุงประสิทธิภาพ(Develop, implement and Maintain an improvement plan)

แผนปรับปรุงประสิทธิภาพ คือ การนำ มาตรการควบคุม เพิ่มเติม มาจัดทำรายละเอียด ได้แก่ วิธีการ เป้าหมาย กำหนดเวลา แล้วเสร็จ หน่วยงานที่รับผิดชอบ ทรัพยากร ที่ต้องใช้ งบประมาณ ทั้งนี้ แผนการปรับปรุงประสิทธิภาพอาจเป็นแผนระยะสั้น ระยะกลาง หรือระยะยาว ขึ้นกับความจำเป็นเร่งด่วน ความยากง่ายและความพร้อมในการปฏิบัติ

6) กำหนดการติดตามตรวจสอบมาตรการควบคุม (Define monitoring of control measures)

ทีมงาน WSP จะเป็นผู้กำหนดระบบการติดตามตรวจสอบมาตรการควบคุมที่มีอยู่อย่างยังสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่หรือไม่ เพื่อให้ระบบ ติดตามตรวจสอบทำงานได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ควรกำหนด รายละเอียดชัดเจน เช่น สิ่งที่จะตรวจสอบ วิธีการตรวจสอบ ความถี่ในการตรวจสอบ ตำแหน่งที่จะตรวจสอบบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการตรวจสอบ รวมถึงผู้ที่จะทำการวิเคราะห์ผล เป็นต้น

7) การทวนสอบประสิทธิภาพของ WSP (Verify the effectiveness of WSP)

การทวนสอบประสิทธิภาพ WSP เป็นการสร้างความมั่นใจว่า WSP ยังทำงานได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าน้ำประปา สะอาดปลอดภัยและเป็นที่ยอมรับ ของผู้บริโภค ตลอดเวลา กิจกรรมที่สำคัญที่จะยืนยันประสิทธิภาพของ WSP ประกอบด้วย

- การตรวจสอบให้เป็นไปตามระเบียบและข้อกำหนดในเรื่องคุณภาพน้ำ
- การตรวจประเมินการปฏิบัติงาน (Auditing)
- ผลสำรวจความพึงพอใจของผู้บริโภค

8) การจัดทำขั้นตอนการบริหารจัดการ (Prepare management procedures)

ขั้นตอนนี้จะเป็นการกำหนดวิธีมาตรฐานในการบริหารจัดการเป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วย มาตรฐานการปฏิบัติงาน (Standard Operating Procedures หรือ SOPs) ทั้งในสภาวะปกติ และการแก้ไขในสภาวะไม่ปกติ ควรจัดทำโดยทีมงานที่มีความรู้ความชำนาญ รวมถึงการจัดทำระบบควบคุมเอกสาร เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ปฏิบัติงานมีเอกสารที่จำเป็นไว้ใช้งานอย่างครบถ้วน และเอกสารต้องทบทวนให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ

9) จัดให้มีโครงการสนับสนุน (Develop supporting programs)

โครงการหรือโปรแกรมสนับสนุน เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นมาเพื่อช่วยสนับสนุนให้การขับเคลื่อนกิจกรรม WSP เกิดผลสำเร็จ โครงการเหล่านี้ ได้แก่ การสอบเทียบเครื่องมือเพื่อการตรวจวัดค่าต่างๆ ในการควบคุมการผลิตและส่งน้ำประปามีความถูกต้องแม่นยำ การบำรุงรักษาอุปกรณ์เพื่อป้องกันการชำรุดหรือหยุดชะงัก การรักษาความสะอาดและสุขลักษณะการปฏิบัติงานเพื่อให้น้ำประปาปราศจากสิ่งปนเปื้อน ลดปัญหาข้อร้องเรียนด้านคุณภาพน้ำ การฝึกอบรมพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคลากรการวิจัยและพัฒนา การปรับเปลี่ยนค่านิยมองค์กรไปสู่ด้านคุณภาพน้ำควบคู่ไปกับด้านปริมาณ การสร้างความตระหนักด้านการให้บริการน้ำประปาปลอดภัยและในด้านการอนุรักษ์แหล่งน้ำ เป็นต้น อาจเป็นโครงการที่คิดขึ้นใหม่หรือปรับปรุงโครงการที่มีอยู่เดิมให้เข้มข้นจริงจังมากขึ้น

10) การทบทวนแผนน้ำประปาปลอดภัย (Plan and carry out periodic review of WSP)

ทีมงาน WSP ควรประชุมทบทวน WSP เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้แน่ใจว่า WSP ยังคงถูกต้อง เหมาะสมและใช้งานได้ดี คำนึงถึงความเสี่ยงใหม่ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นในระบบงานประปา เช่น การใช้แหล่งน้ำดิบใหม่ การเปลี่ยนสารเคมีที่ใช้ตกตะกอน การปรับปรุงระบบการผลิตน้ำใหม่ เป็นต้น

11) การปรับปรุงแผนน้ำประปาปลอดภัยหลังเกิดอุบัติเหตุ (Revise WSP following an incident)

นอกจากการทบทวน WSP เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอแล้ว ถ้ามีเหตุฉุกเฉินหรืออุบัติเหตุใดๆที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้น และอาจมีผลกระทบต่อความปลอดภัยของน้ำประปา หลังจากการแก้ไขเหตุเหล่านั้นแล้ว ต้องมีการปรับปรุงหรือแก้ไข WSP ในบางจุดให้ถูกต้องเหมาะสม เช่น กรณีภัยแล้งส่งผลให้เกิดภาวะน้ำกร่อยกระทบคุณภาพน้ำประปา อาจต้องทบทวนการประเมินโอกาสและผลกระทบจากภัยแล้ง และปรับปรุงวิธีการรับมือหากเกิดเหตุซ้ำอีกในอนาคต

งานทั้ง 11 ขั้นตอน จะเสมือนระบบงานที่ปฏิบัติเป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง

